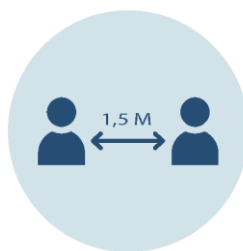
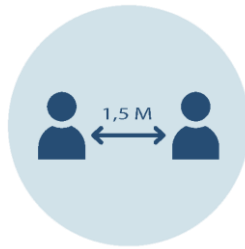

HANDLEIDING CORONA-PROOF MAKEN MOSKEE-ACTIVITEITEN

COVID-19, beter bekend als het nieuwe coronavirus, een naam die we een paar maanden niet kenden heeft heden onze levens volledig overhoop gehaald. Sinds een aantal weken zitten we in een 'intelligente lockdown' en is onze (sociale) wereld ineens erg klein geworden. Onze moskeeën zijn sinds medio maart gesloten voor alle activiteiten.

Naar verwachting zullen de restricties echter niet ineens maar stap voor stap verlicht worden. We zitten naar alle waarschijnlijkheid toch nog wel een paar maanden of een jaar vast aan een aantal van de beperkende maatregelen. Gelukkig praat het kabinet nu over 'het nieuwe normaal'. Maar wat houdt dat in? Hoe maken we moskeeën corona-proof? In deze handleiding proberen we samen met u om deze te realiseren.

Voor vragen en meer informatie kunt u ons altijd benaderen via een e-mail.

Stichting Contactorgaan Moslims & Overheid

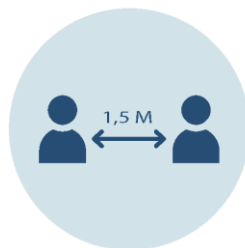
Erasmusstraat 141

3035 LD Rotterdam

E-mail: info@cmoweb.nl

KvK: 27264925

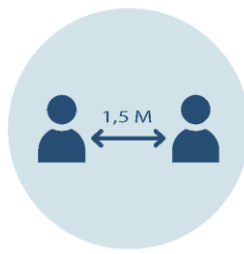
INLEIDING

De door het kabinet aangekondigde maatregelen naar aanleiding van de coronacrisis hebben groot effect op veel Nederlandse inwoners waaronder ook op een miljoen Nederlandse moslims. Nagenoeg alle moskeeën hebben vanaf medio maart de deuren gesloten. En mensen zijn en worden regelmatig aangeraden om thuis te blijven. De maatregel om zoveel mogelijk thuis te blijven heeft een negatieve impact op gelovigen die normaal elke dag naar de moskee komen. Door het wegvallen van de gebedsdiensten, dagelijkse structuur, het verenigingsleven, activiteiten en bezoek raken mensen (verder) geïsoleerd. Gelukkig wordt alles weer geleidelijk opgepakt. Maatregelen worden versoepeld. Moskeeën zullen ook hun deuren stap voor stap openen. Maar de crisis is nog lang niet voorbij. Daarom stellen we deze handleiding voor u beschikbaar.

De richtlijnen bieden duidelijkheid aan moskeeën over veilig bidden en het houden van religieuze vieringen tijdens de coronacrisis. Uitgangspunt van dit basisprotocol zijn de geldende adviezen en maatregelen van het RIVM. Het protocol is gebaseerd op de algemene maatregelen en zal steeds zo snel als mogelijk worden gewijzigd wanneer nieuwe adviezen of maatregelen van kracht worden. Het beoogt als handvat voor de veilige uitvoering van religieuze gebedsdiensten en vieringen.

De moskeeën kunnen bepaalde aspecten van dit document desgewenst en desnoods verder uitlichten en uitwerken naar hun eigen situatie. Men kan deze ook omzetten tot een checklist voor de dagelijkse routine in eigen moskee. Raadpleeg altijd de website van het RIVM voor de algemene maatregelen en voorschriften rondom het handelen in het geval van twijfel. Bij twijfel kunt u ook contact opnemen met het CMO.

In dit document vindt u richtlijnen voor (verdere) openstelling, de implementatie is complex en vereist de inzet van goed geïnstrueerde vrijwilligers en heldere communicatie. Dat is niet voor elke moskee even eenvoudig te organiseren. We adviseren bij twijfel dicht te blijven of het aantal bezoekers niet te verruimen.

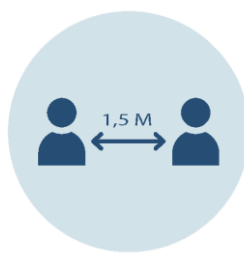
ENKELE OPMERKINGEN VOORAF

- 1,5 meter is voorlopig de norm voor het nieuwe normaal. Het 1,5 meter afstand houden in de moskee is een uitdaging, gegeven de aard van de rituelen.
- Er is sprake van een maximaal aantal personen die in een gebedsruimte in mogen. Actueel 30 personen (inclusief imam, etc.) en vanaf 1 juli naar 100 personen.
- Moskeebesturen dragen grote verantwoordelijkheid voor activiteiten in de moskee.
- Communiceer de nieuwe maatregelen duidelijk aan de bezoekers en wijs hierbij op de volksgezondheid.
- De toepassing vraagt om tijd en inzet van de moskeebestuurders.
- Het moskeebestuur is ten alle tijden verantwoordelijk voor het ordentelijke verloop van de diensten.
- Het moskeebestuur benoemt voldoende aantal mensen dat nodig is om het verloop van de gebedsdiensten ordelijk te laten verlopen. Hierbij stelt met een coördinator aan voor het implementeren van de maatregelen rondom de corona uitbraak.
- De richtlijnen van het RIVM blijven op ieder moment leidend. De volksgezondheid zal op ieder moment voor gaan bij de te nemen maatregelen.

MAATRGELLEN

Gebedsdiensten

- Moskeeën kunnen door moskeebesturen weer ruimte geven om gebedsdiensten te organiseren. Andere activiteiten zijn niet toegestaan.
- Starttijden van gebeden zullen volgens de tijden van de gebedskalender zijn. De moskeeën zullen maximaal 15 minuten vooraf open gaan.
- De instructies van de imam en moskeebestuurders zijn leidend. Alle moskeebezoekers volgen zijn instructies, zowel voor, tijdens als na het gebed.
- De bezoekers worden gevraagd om geen onnodige spullen mee te nemen tijdens het gebed.
- Na afloop van de gebedsdienst worden alle moskeebezoekers verzocht om het moskeeterrein te verlaten zodat de moskee gesloten kan worden. De bezoekers zullen per rij de gebedsruimte verlaten beginnende met de achterste rij. Dit om drukte op de gang te voorkomen.

-
- Het is zeer onwenselijk dat mensen drukte bij de in- en uitgang van de moskee veroorzaken.
- Houd er te allen tijde rekening mee om anderhalve meter afstand te bewaren, dus ook bij het betreden en verlaten van de moskee.

Religieuze feesten en weekendonderwijs

Vier geen feesten in de moskee en stel fysieke aanwezigheid (weekend)godsdienstonderwijs van leerlingen uit totdat de coronacrisis voorbij is, althans conform de richtlijnen van het RIVM verantwoord is, zoals geboortefeest, besnijdenisfeest, huwelijksfeest, begrafenismeekebedes en mevlüts.

Ontmoetingsruimte in de moskee

Houd de ontmoetingsruimtes en klaslokalen in en rond de moskeeën gesloten.

Ventileren van gebedsruimte

De gebedsruimtes moeten voor en na elk gebed goed geventileerd en gedesinfecteerd worden. Er moet tijdens gebeden op worden gelet dat er geen tocht ontstaat die mensen ziek kan maken.

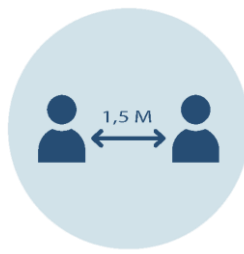
Aantal bezoekers per gebed

Vanwege een verhoogd risico op infectie met de gebruikelijke dichte opstelling van gebedsrijen tijdens gemeenschapsgebeden, moet men de 1.5 meter-regel strikt handhaven. Zoals gezegd zal deze maatregel ertoe leiden dat het aantal actief bruikbare ruimtes per persoon aanzienlijk wordt verminderd. Het maximumaantal bezoekers in de moskee hangt van volgende factoren af:

- a. Hoeveel personen zijn toegestaan per gebed. Tot 1 juli is het 30 personen en na 1 juli 2020 wordt het waarschijnlijk 100 personen. Raadpleeg daarom regelmatig de website van RIVM of rijksoverheid.
- b. Wees bewust van de oppervlakte van de gebedsruimte. Hoeveel mensen passen er in de gebedsruimte met inachtneming van 1,5 meter afstand? Check dat van tevoren goed!
- c. Wanneer mogelijk breng markeringen aan in de gebedsruimte zodat de 1,5 meter afstand duidelijk is voor de bezoekers.
- d. Na binnenkomst van de moskee worden de rijen van voor naar achter en van links naar rechts gevuld. Moskee bezoekers gaan niet door elkaar door de moskee lopen.

Als de gebedsruimte op basis van deze richtlijnen vol is, sluit de deuren van de moskee en laat niemand toe!

Als het maximaal aantal bezoekers is bereikt is het helaas niet meer mogelijk om het gebed bij te wonen maar weet dat uw intentie beloond zal worden.

Opstelling tijdens het gebed

- Houd rechts en links van u voldoende afstand van minimaal 1,5 meter tijdens de opstelling van het gebed.
- Zorg ervoor dat voor en achter u één gebedsrij wordt overgeslagen waarmee u zich ervan verzekert dat er voldoende afstand wordt gehouden.

Leeftijdsbeperking

Iedereen tussen 12 jaar en ouder kunnen deelnemen aan gebedsdiensten in moskeeën. Het moskeebestuur raadt mensen van 65 jaar en ouder aan om thuis te bidden. Imams herhalen dit advies regelmatig.

Mensen met ziekteverschijnselen

Het is voor personen met ziekteverschijnselen ten strengste verboden om naar de moskee te komen. Zelfs niet als uit een medische test is gebleken dat zij de ziekte van Covid-19 niet hebben. Wees voorzichtig en denk aan uw medemens.

Voorbeeld: Iemand waarvan bekend is dat hij/zij hoikoorts heeft zal helaas niet worden toegelaten omdat men nooit zeker weet of de persoon toch geen beginklachten heeft van het Covid-19 virus. De volksgezondheid moet voor gaan voor het recht op het gebed in de moskee te kunnen verrichten.

Mondkapje en handschoenen

Bezoekers worden verplicht om een mondkapje te dragen. Het is aangeraden om ook plastic handschoenen te dragen.

Elke bezoeker brengt zijn eigen gebedskleed mee. Zonder gebedskleed wordt toegang geweigerd.

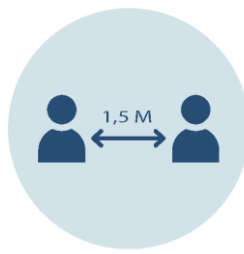
Dit gebedskleed wordt opgerold of opgevouwen meegenomen. Bij het oprollen/opvouwen wordt de kant waarop men bid naar binnen gekeerd. De onderkant van de gebedsmat wordt dus de buitenkant van de rol of het pakketje.

Mukabele – gezamenlijk reciteren uit de Koran

Als bezoekers Koran willen lezen in de moskee of meedoen aan gezamenlijke recitatie (mukabele), dan nemen ze hun eigen Koran-exemplaar mee of gebruiken ze een app op hun mobiele telefoon. De Koran's van de moskeeën zullen tijdelijk uit de gebedsruimte worden gehaald.

Rituele wassing en toiletgebruik

Er hangt overal een poster met het advies om rituele wassing en toiletbezoeken thuis te doen. Sanitaire voorzieningen, waaronder toiletten en ritueel wassing kranen

worden niet gebruikt en de ruimtes hiervoor worden gesloten. Noodsituaties zijn gezonderd.

Bezoekers worden aangeraden om de rituele wassing thuis te doen voordat ze naar de moskee komen. In geval van nood kan een moskeebestuurder toch toegang tot de sanitaire voorzieningen open stellen voor de bezoekers, dan wordt het volgende aanbevolen:

- Hang in de sanitaire ruimte een poster of duidelijk zichtbare waarschuwingsbord met verdere instructies en hygiënevoorschriften.
- Let op 1,5 meter afstand als er nog iemand is in deze ruimte.
- Was uw handen voordat u naar het toilet gaat met goed stromend water en bij voorkeur met vloeibaar zeep.
- Zet de kraan open met schone handen of met een schoon papiertje.
- Raak de tap waar het water uitkomt niet aan en nies of hoest ook niet richting de tap.
- Maak daarna vooral goed schoon waar u zich gewassen heeft zodat de volgende bezoeker dezelfde instructies kan volgen.
- Droog u goed af met tissues en zorg ervoor dat u de tissues in een speciaal daarvoor ingerichte vuilnismand op de moskee deponeert.
- Het is vooral belangrijk dat u zich goed afdroogt, in het bijzonder uw handen, en dat u niet met druppels water de gebedsruimte betreedt.
- Raak na het drogen niets meer aan van hetgeen u heeft meegenomen in uw broek- en jaszakken, zoals uw mobiele telefoon. Dat geldt ook voor meegenomen tassen.

Looprichting en beheersing van drukte

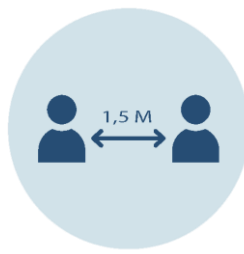
Creëer wanneer mogelijk eenrichtingsverkeer in de moskee door bijvoorbeeld bezoeker door een andere deur binnen te laten komen als wanneer ze vertrekken. Laat de bezoekers na het gebed per rij de gebedsruimte verlaten zodat het op de gang niet te druk zal worden.

Aanvullende hygiëneadviezen

Plaats bij de ingang van de moskee handcleangels. Reinig de oppervlakten waar bezoekers mee in aanraking komen zo veel mogelijk zoals de trapleuningen, deurkrukken, lessenaars, microfoons, handgrepen in schoenenkasten, enz.

Het overlijdensgebed

Houd het Djanazah gebed (het overlijdensgebed) bij voorkeur in besloten kring, dus onder familie en naasten. En houd strikt rekening met de wettelijk toegestane maximaal aantallen bij dit soort activiteiten. Indien de overledene is overleden als gevolg van het Coronavirus dient het moskeebestuur erop toe te zien dat de

overledene niet in de moskee wordt geopenbaard en evenmin ritueel wordt gewassen.

COMMUNICATIE

- Informeer uw bezoekers via verschillende kanalen over het bovenstaande.
- Het communiceren kan via informatie flyer, whatsapp, email, toespraak van de imam, enzovoorts
- Deze regels worden altijd meegenomen in alle communicatie:
  - o Was uw handen regelmatig
  - o Hoest en nies in de binnenkant van uw elleboog
  - o Gebruik papieren zakdoekjes
  - o Geen handen schudden
  - o Wrijf niet in uw ogen met uw handen
  - o Blijf thuis als u zich ziek voelt
  - o Blijf thuis als u koorts hebt.
  - o Blijf thuis als een van uw gezinsleden... etc. (zie ook de verschillende bestaande protocollen)
  - o Gebruik papieren zakdoekjes om uw neus te snuiten en gooi deze daarna weg.
  - o Houd overal 1,5 meter afstand (2 armlengtes) van anderen.

CHECKLISTS

Als bijlagen worden enkele checklist meegestuurd die gebruikt kunnen worden in deze periode door moskeebestuurders.

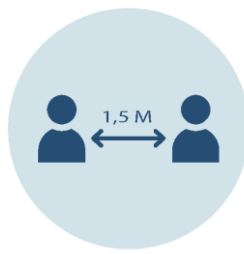
TOEZICHT

Benoem een commissie of werkgroep die de naleving van de regels in de gaten houdt en de uitvoering ervan in goed banen leidt. Er zal per gebed een coördinator aangesteld worden die toezicht houdt op het naleven van de maatregelen. Deze persoon is gemachtigd om personen te toegang tot de moskee te ontzeggen. Laat deze persoon een opvallend hesje dragen zodat het duidelijk is dat deze persoon de coördinator is.

SLOTWOORD

De bovenstaande maatregelen kunt u als moskeebestuur uiteraard goed combineren met het aanbieden van zorg aan uw bezoekers die vanwege de maatregelen geen of onvoldoende gebruik kunnen maken van de faciliteiten van de moskee. Denkt u bij voorbeeld aan het voorzien van online lezingen en het verzorgen van live-streaming

voor de adhaan en het voorgaan in het gebed voor de kwetsbare bezoekers en bezoekers die door het maximaal aantal personen de moskee niet kunnen bezoeken. Denkt u bijvoorbeeld aan een boodschappenservice of vervoer service die door vrijwilligers kan worden opgezet en verleend aan de kwetsbaren onder de achterban. Ook kunt u alternatieven of combinaties met de moskee bezoeken bieden ten aanzien van het gebruikelijk laten doneren aan de moskee in deze lastige tijden, zoals het faciliteren van online betaalverzoeken via tikkies, digitale betaalverzoeken en online inzamelingen. Probeer ook naar alternatieven te zoeken voor het weekendonderwijs, zoals onderwijs op afstand via Zoom. Tot slot blijkt uit ervaring dat er vaak behoefte bestaat aan een centraal telefoonnummer waarop de moskeebezoekers voor vragen terecht kunnen. Dat voorkomt vaak misverstanden en onnodige frustraties.

Checklist voorbereidende acties

De desinfectiemiddeldispenser bevestigen op:

- Hoofdingang van het moskeegebouw
- Toegang tot de gebedsruimte voor vrouwen
- Toegang tot de gebedsruimte voor mannen
- Wastafel in de toiletruimte voor vrouwen
- Wastafel in de toiletruimte voor mannen

Grondige schoonmaak van de moskee na ieder gebed:

Desinfecteren van gevoelige gebieden zoals:

- Deurknoppen
- Trapleuningen
- Schoenlepels
- Schoenenkasten
- Microfoon
- Donatie box
- Registratiebalie
- Stoelen voor mensen die zittend bidden

Markeringen over de maatregelen zoals o.a. looprichtingen bij eenrichtingsverkeer.

Voor de openstelling van de moskee:

- Verwijderen van exemplaren van de Koran uit de gebedsruimte
- Verwijderen van gebedskralen uit de gebedsruimte.
- Sluit de toiletten en toiletten af
- Sluit overige ruimten af

Toewijzing van taken:

- Maak iemand verantwoordelijk voor de dagelijkse navulling van desinfectiemiddel en dagelijkse desinfectie van gevoelige gebieden.
- Maak per gebed iemand verantwoordelijk om toe te zien op het naleven van de maatregelen waaronder met maximaal aantal bezoekers, verwijderen van bezoekers met ziekteverschijnselen en de afstandsregel.

Verstrekking van informatiemateriaal:

- Folder
- Posters om op te hangen in de moskeeën
- Tekst voor WhatsApp-bericht

Checklist materiaalvoorziening ter voorbereiding

- Handdesinfectans
- Desinfectiemiddel voor oppervlakken
- Mondmaskers
- Vloeibare zeep
- Papieren handdoeken
- Overige schoonmaakproducten
- Dispenser voor handdesinfectans voor toegang tot moskee (zowel voor vrouwen en mannen)
- Markeringen voor o.a. looprichtingen bij eenrichtingsverkeer
- Informatiefolder over geldende maatregelen
- Posters met informatie over toepasselijke maatregelen

Checklist tijdens gebedsdiensten

Voor elke gebed dienen gevoelige gebieden van tevoren te worden gedesinfecteerd.

Dit zijn o.a.:

- Deurknoppen
- Trapleuningen
- Schoenlepels
- Schoenenkasten
- Microfoon
- Donatie box
- Registratiebalie
- Stoelen voor mensen die zittend bidden

Maak voor ieder gebed iemand verantwoordelijk voor het desinfecteren.

Controleer bij ieder gebed dat markeringen nog aanwezig zijn.

Verspreid eventueel aan de ingang folders met informatie over de maatregelen binnen de moskee

Controle bezoekers

Maak iemand verantwoordelijk voor het controleren van moskeebezoekers.

Moskeebezoekers met ziekteklachten mogen het gebed niet bijwonen en eventueel worden ze tijdens het gebed verwijderd uit de moskee.

Zorg dat de verantwoordelijke ook toezicht blijft houden op het hygiënevoorschriften zoals de afstandsregels, meebrengen eigen gebedsmat enzovoorts.

Na het gebed

Zorg dat de bezoekers gecontroleerd de moskee verlaten. Laat de bezoekers per rij de moskee verlaten. Er blijft na het gebed niemand achter in de gebedsruimte.

Verder wordt er toegezien dat moskeebezoekers bij het verlaten van de moskee de afstandsregels blijven respecteren.

Aanwezigheidslijst

Graag voor het gebed uw voornaam doorgeven. Dit zal gebruikt worden enkel om toe te zien op het aantal bezoekers. Na het gebed zal deze lijst worden vernietigd. Het aantal van 30 personen is inclusief imam en medewerker van de moskee. Als het maximaal aantal bezoekers is bereikt is het helaas niet meer mogelijk om het gebed bij te wonen maar weet dat uw intentie beloond zal worden.

Aantal	Naam
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	